

Grundlagsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen till riksdagen med förslag till lagar om ändring av socialvårdslagen, lagen om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre och lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården

Till social- och hälsovårdsutskottet

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen till riksdagen med förslag till lagar om ändring av socialvårdslagen, lagen om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre och lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården (RP 113/2025 rd): Ärendet har remitterats till grundlagsutskottet för utlåtande till social- och hälsovårdsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- ordförande Krista Kiuru, social- och hälsovårdsutskottet
- utskottsråd Päivi Salo, social- och hälsovårdsutskottet
- utskottsråd Pirjo Kainulainen, social- och hälsovårdsutskottet
- konsultativ tjänsteman Outi Äyräs-Blumberg, social- och hälsovårdsministeriet
- socialråd Satu Karppanen, social- och hälsovårdsministeriet
- jurist Sini Huikuri, social- och hälsovårdsministeriet
- lagstiftningsråd Amanda Mäkelä, justitieministeriet
- biträdande justitieombudsman Susanna Lindroos-Hovinheimo, riksdagens justitieombudsmans kansli
- referendarieråd Lotta Hämeen-Anttila, riksdagens justitieombudsmans kansli
- justitiekansler Janne Salminen, Justitiekanslersämbetet
- biträdande professor Anu Mutanen
- professor Olli Mäenpää
- professor Eeva Nykänen
- professor Veli-Pekka Viljanen
- docent i förvaltningsrätt, juris doktor Tuomas Pöysti
- juris licentiat Maija Sakslin

Skriftligt yttrande har lämnats av

Utlåtande GrUU 36/2026 rd

- professor Tuomas Ojanen
- universitetslektor Pauli Rautiainen.

Samband med andra handlingar

Grundlagsutskottet har tidigare lämnat utlåtandet GrUU 51/2025 rd i ärendet.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår ändringar i socialvårdslagen, lagen om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre samt lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården.

Lagarna avsågs träda i kraft den 1 januari 2026.

I propositionen ingår ett avsnitt om lagförslagets förhållande till grundlagen och lagstiftningsordningen.

Regeringen anser att lagförslagen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Regeringen anser det dock önskvärt att grundlagsutskottet avger ett utlåtande i frågan, eftersom den föreslagna regleringen har betydelse med tanke på flera rättigheter som tryggas i grundlagen, i synnerhet de som tryggas i 10 och 19 §.

SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRDSUTSKOTTET BEGÄRAN OM UTLÅTANDE

Social- och hälsovårdsutskottet har begärt utlåtande av grundlagsutskottet om utkastet till betänkande i ärende RP 113/2025 rd.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Utgångspunkter för bedömningen

(1) Social- och hälsovårdsutskottet har begärt ett utlåtande av grundlagsutskottet om ett betänkandeutkast som gäller regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av socialvårdslagen, lagen om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre och lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården (RP 113/2025 rd).

(2) Grundlagsutskottet har lämnat utlåtande (GrUU 51/2025 rd) om propositionen. Vid bedömningen av ärendet är det nu i första hand fråga om huruvida de bestämmelseförslag som ingår i betänkandeutkastet uppfyller de konstitutionella krav som grundlagsutskottet har ställt i sitt utlåtande för att lagförslaget ska kunna behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Utlåtande GrUU 36/2026 rd

(3) Regleringen är särskilt relevant med tanke på skyddet för privatlivet enligt 10 § i grundlagen, rätten till social trygghet enligt 19 § samt självbestämmanderätten som anknyter till 1, 7 och 10 § i grundlagen. Grundlagsutskottet har tidigare i viss mån granskat bestämmelser av liknande slag om trygghetsservice och distanstjänster (GrUU 24/2022 rd). Utskottet ansåg då att de föreslagna bestämmelserna delvis var problematiska på ett sätt som påverkade lagstiftningsordningen (GrUU 24/2022 rd, stycke 9 och 13). Utskottet betonade att tekniska lösningar kan förbättra och komplettera vården och omsorgen och att användningen av sådana lösningar inte i sig är problematisk med tanke på grundlagen (GrUU 24/2022 rd, stycke 14). De då föreslagna bestämmelserna om trygghetsservice, distansvård och andra tekniska lösningar ströks ur propositionen (ShUB 12/2022 rd).

(4) Grundlagsutskottet upprepar sin uppfattning att även den nu föreslagna regleringen om användning av teknik kan bedömas ha godtagbara och vägande grunder med anknytning till trygghet och främjandet av de grundläggande fri- och rättigheter som avses i 19 § i grundlagen (GrUU 51/2025 rd, stycke 3, se även GrUU 24/2022 rd, stycke 7). Utskottet fäster dessutom uppmärksamhet vid den uppfattning som förmedlas i propositionen, nämligen att en stor del av de tekniska hjälpmedel som det föreslås bestämmelser om i 47 § i socialvårdslagen redan i praktiken har använts inom socialvården. Användningen av tekniska hjälpmedel som är relevanta med tanke på de grundläggande fri- och rättigheterna ska ha stöd i lag. Det följer inte bara av de allmänna förutsättningarna för inskränkning av de grundläggande fri- och rättigheterna utan också av rättsstatsprincipen enligt 2 § 3 mom. i grundlagen och av kravet i 80 § 1 mom. på att bestämmelser om grunderna för individens rättigheter och skyldigheter ska regleras genom lag. Det är därför nödvändigt att det utan dröjsmål föreskrivs i lag om användningen av teknik inom socialvården när den påverkar de grundläggande fri- och rättigheterna (GrUU 51/2025 rd, stycke 4).

(5) Grundlagsutskottet fäster dessutom uppmärksamhet vid det lagstiftningsprojekt om klienters och patienters självbestämmanderätt som har varit aktuellt inom statsrådet under en längre tid (GrUU 51/2025 rd, stycke 16). Utskottet understryker än en gång att det är viktigt att lagförslagen om självbestämmanderätt snabbt överlämnas till riksdagen för behandling (se även GrUU 7/2023 rd, stycke 11). Det nu aktuella lagförslaget lyfter enligt utskottets uppfattning fram nödvändigheten av ett lagstiftningsprojekt som gäller självbestämmanderätten.

Regleringens exakthet

(6) Grundlagsutskottet har konstaterat att den reglering om användning av tekniska lösningar i socialvårdslagen som föreslogs i propositionen var alltför allmän och ospecificerad med tanke på kravet på exakthet och noggrann avgränsning, som ingår i de allmänna förutsättningarna för inskränkning av de grundläggande fri- och rättigheterna. Utskottet framhöll att regleringen måste preciseras avsevärt så att det tydligare framgår vilka tekniska lösningar som i olika grad ingriper i de grundläggande rättigheterna och vilka förutsättningar och begränsningar som gäller för deras användning. Det är ett villkor för att lagförslaget om ändring av socialvårdslagen ska kunna behandlas i vanlig lagstiftningsordning. (GrUU 51/2025 rd, stycke 9)

(7) Grundlagsutskottet har emellertid understrukit att kravet på exakta och noggrant avgränsade bestämmelser inte innebär att det ska föreskrivas detaljerat om varje teknisk lösning som

Utlåtande GrUU 36/2026 rd

används, utan det räcker med en indelning och lagteknisk differentiering utifrån lösningarnas konsekvenser. Regleringen bör också göra det möjligt att beakta den tekniska utvecklingen. (GrUU 51/2025 rd, stycke 10)

(8) Med teknisk lösning avses enligt den föreslagna 8 punkten i 3 § i socialvårdslagen elektronisk utrustning, programvara, tjänster och system som används vid tillhandahållandet av socialservice för en klient. I social- och hälsovårdsutskottets utkast till betänkande föreslås det inga ändringar i 3 § 8 punkten i socialvårdslagen. Därmed kan den tekniska lösningen fortfarande gälla till exempel säkerhetsspisar, automatbelysning, vårdkameror, säkerhetsmattor och distanstjänster. Det är således fråga om tekniker och användningsändamål som med tanke på de grundläggande fri- och rättigheterna är mycket olika sinsemellan (GrUU 51/2025 rd, stycke 8).

(9) Grundlagsutskottet noterar att bestämmelserna om användning av tekniska lösningar i 3 och 47 § i socialvårdslagen fortfarande är tämligen omfattande (GrUU 51/2025 rd, stycke 6). Mot bakgrund av social- och hälsovårdsutskottets utkast till betänkande (stycke 12) tillämpas den föreslagna 47 § dessutom på alla socialvårdstjänster som nämns i 14 § i socialvårdslagen.

(10) I social- och hälsovårdsutskottets betänkandeutkast föreslås ett flertal ändringar i 47 § i socialvårdslagen. Enligt paragrafens 1 mom. får tekniska lösningar som lämpar sig för att användas i servicen och svarar mot klientens behov användas vid tillhandahållandet av socialservice till en klient i syfte att stödja klientens funktionsförmåga, trygghet, delaktighet och välfärd. Användningen av en sådan teknisk lösning i klientens hem eller boendeservice som kan kontakta klienten och vägleda och hjälpa klienten i hans eller hennes dagliga liv ska begränsas tids- och områdesmässigt till vad som är nödvändigt.

(11) Det föreslås att 2 mom. i paragrafen ändras i sin helhet. Enligt motiveringen till momentet (betänkandeutkastet) föreskrivs det om de förutsättningar under vilka tekniska lösningar som påverkar skyddet för klientens privatliv får användas i klientens tjänster i dennes hem, boendeservice eller service på institution.

(12) Grundlagsutskottet fäster uppmärksamhet vid att förhållandet mellan 1 och 2 mom. i paragrafen på basis av författningstexten förblir avsevärt oklart. Det är bland annat oklart om 1 mom., och i så fall i vilken utsträckning, avses berättiga till användning av sådana tekniska lösningar som begränsar skyddet för privatlivet. Samtidigt inleds 2 mom. i paragrafen med formuleringen: "Utöver vad som föreskrivs i 1 mom. får (...)" Det är nödvändigt att entydigt reglera förhållandet mellan 1 och 2 mom. i paragrafen. Det är ett villkor för att lagförslag 1 ska kunna behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

(13) I 47 § 2 mom. i lagförslag 1 i utkastet till betänkande föreskrivs det om tre situationer där tekniska lösningar får användas i klientens hem, boendeservice eller service på institution (1 och 2 punkten) och i klientens boendeservice eller service på institution (3 punkten). I momentet möjliggörs tekniska lösningar som bland annat observerar klientens rörelser, ljud eller funktionsförmåga eller delvis även var klienten befinner sig och som förmedlar information till tjänsteproducenten. Punkterna i det föreslagna 2 mom. förefaller delvis överlappa varandra, och i dem föreskrivs det utan åtskillnad mellan de tekniska lösningarna att användningen av tekniska lösningar ska begränsas tids- och områdesmässigt till vad som är nödvändigt.

Utlåtande GrUU 36/2026 rd

(14) I det föreslagna 47 § 3 mom. förutsätts dessutom att användningen av en teknisk lösning som avses i 2 mom. måste vara nödvändig för att trygga vården av och omsorgen om samt säkerheten för klienten. Detta nödvändighetskrav gäller enligt bestämmelsens ordalydelse inte de tekniska lösningar som avses i 1 mom. I 3 mom. i paragrafen ingår också bestämmelser om begränsningar av användningen av tekniska lösningar.

(15) Enligt grundlagsutskottets mening framgår det fortfarande inte tillräckligt tydligt av lagförslaget vilka tekniska lösningar som i olika grad ingriper i de grundläggande fri- och rättigheterna samt vilka förutsättningar och begränsningar som gäller för användningen av dem. Enligt grundlagsutskottet skulle det i detta avseende vara tillräckligt med en indelning och lagteknisk differentiering utifrån lösningarnas konsekvenser (GrUU 51/2025 rd, stycke 10). Det föreslagna 2 mom. bygger i själva verket inte på någon indelning av lösningar i olika grader eller på någon lagstiftningsmässig differentiering. De tre situationer som anges i momentet överlappar delvis varandra, och kraven på begränsningarna är identiska. I detta avseende förefaller den tredelning som har antagits i momentet inte ha någon egentlig betydelse med tanke på begränsningarnas omfattning och begränsningsgrundernas godtagbarhet.

(16) Regleringen måste preciseras så att det tydligare än nu framgår vilka tekniska lösningar som i olika grad ingriper i de grundläggande rättigheterna och vilka förutsättningar och begränsningar som gäller för deras användning. Det är ett villkor för att lagförslag 1 ska kunna behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

(17) Enligt grundlagsutskottets uppfattning kan förutsättningarna för användning av tekniska lösningar vara olika i situationer där kunden förstår saken och kan ge sitt samtycke till användningen av lösningen och i situationer där så inte är fallet. I det senare fallet bör det, till den del det i regleringen är fråga om tekniska lösningar som gör det möjligt att ingripa i skyddet för privatlivet, föreskrivas uttryckligen i lag om specificerade sakliga förutsättningar som anknyter till kvaliteten på klientens omsorg och vård för att det till exempel ska vara möjligt att med hjälp av en teknisk lösning följa klientens livsfunktioner, ljud eller rörelser eller var klienten befinner sig. Det bör också föreskrivas om förutsättningarna för att upprätta bild- eller ljudförbindelse. Sådana grunder kan, utöver klientens eget initiativ, till exempel vara att förbindelsen öppnas kortvarigt vid en på förhand överenskommen regelbunden tidpunkt tillsammans med klienten för att säkerställa klientens hälsa och omsorg, eller att det på grund av ett särskilt skäl har uppkommit en misstanke om att klientens liv och hälsa bedöms vara utsatt för omedelbar fara och att klienten inte bedöms kunna ta initiativ till att upprätta bild- eller ljudförbindelsen på egen hand.

(18) Grundlagsutskottet har dessutom i något olika regleringssammanhang gett betydelse åt den hemlighetsfulla karaktären hos åtgärder som möjliggör en begränsning av de grundläggande fri- och rättigheterna utförs i smyg (se t.ex. GrUU 5/1999 rd, s. 4/II, och GrUU 8/1994 rd, s. 3/II). Utskottet anser det vara uppenbart att en teknisk lösning enligt socialvårdslagen inte kan möjliggöra till exempel att upprätta bild- eller ljudförbindelse på ett sätt som inte är märkbart. För tydlighetens skull bör det därför i lagen också föreskrivas att klienten ska underrättas om upprättandet av bild- eller ljudförbindelsen till exempel genom ljud eller ljus eller på något annat märkbart sätt.

Utlåtande GrUU 36/2026 rd

FÖRSLAG TILL BESLUT

Grundlagsutskottet anför

att lagförslagen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning, men lagförslag 1 bara om utskottets konstitutionella anmärkningar till dess 47 § 1 och 2 mom. beaktas på behörigt sätt.

Helsingfors 26.5.2026

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Heikki Vestman saml
medlem Onni Rostila saf
medlem Petri Honkonen cent
medlem Hannu Hoskonen cent
medlem Atte Kaleva saml
medlem Teemu Keskisarja saf
medlem Kimmo Kiljunen sd
medlem Johannes Koskinen sd
medlem Jarmo Lindberg saml
medlem Mats Löfström sv
medlem Mira Nieminen saf
medlem Ville Skinnari sd
medlem Johannes Yrttiaho vänst.

Sekreterare var

utskottsråd Liisa Vanhala.